

Årsrapport over militære disiplinær- og straffesaker i 2018

Innholdsfortegnelse

Årsrapport over militære disiplinær- og straffesaker i 2018

I.	Innledning ved generaladvokaten.....	5
II.	Antall refselsler og antall straffesaker	7
	1. Disiplinærsaker	7
	2. Straffesaker	7
III.	Nærmere gjennomgang av refselsler ilagt i 2018.....	9
	1. Forseelsenes art.....	9
	2. Refselsesmidlene	14
	3. Klagesaker	14
IV.	Nærmere gjennomgang av dommer i straffesaker avsagt i 2018	17
V.	Nærmere om saker som gjelder mobbing og seksuell trakassering.....	19
	1. Innledning: sakstypene	19
	2. Seksuallovbrudd	19
	3. Refsbare forhold	19
	4. Forholdet mellom straffeprosessuell etterforskning og disiplinær håndhevelse.....	20
	5. Forholdet til andre former for (administrative) undersøkelser ..	20

I. Innledning ved generaladvokaten

Generaladvokatembetet består av generaladvokaten og krigsadvokatene. Embetet utfører oppgaver tillagt påtalemyndigheten som angår brudd på militær straffelov, rådgir militære sjefer i disiplinærsaker og deltar aktivt i faglig arbeid, nasjonalt og internasjonalt, om aktuelle militærjuridiske problemstillinger.

Generaladvokaten og krigsadvokatene bistår militære sjefer ved etterforskning av disiplinærsaker og fører juridisk kontroll med utøvelsen av disiplinærmyndigheten. Samtlige refselsener som ilegges i Forsvaret kontrolleres først av krigsadvokaten og deretter av generaladvokaten. Refselsene skal oversendes den respektive krigsadvokat og generaladvokaten innen de frister som er angitt i disiplinærloven kapittel 10.

Refselse er et virkemiddel for militære sjefer med det formål å skape og opprettholde militær moral og disiplin og derigjennom fremme effektiviteten i det militære forsvar. Refselse er ikke straff, men kan likevel være et inngripende tiltak for den det gjelder og det er derfor viktig at de nødvendige krav til den refsedes rettssikkerhet, herunder en hurtig, grundig og objektiv saksbehandling, etterleves. Refselse kan ilegges for alle brudd på militære tjenesteplikter, brudd på militær skikk og orden og mindre alvorlige straffbare forhold. I tilfeller hvor det er tvil om en sak er en straffesak eller en disiplinærsak – det såkalte sporvalget – bør saken forelegges en krigsadvokat eller generaladvokaten for råd. Dette er viktig også for å ivareta hensynet til en eventuell fornærmet part i saken.

Rapporten for 2018 avgis mye senere enn den bør på grunn av forsinket innrapportering av ilagte refselsener fra militære avdelinger. Ved å sammenligne antallet refselsener kontrollert av krigsadvokaten og antallet refselsener kontrollert av generaladvokaten, fant generaladvokaten at det ved utgangen av juli 2019 var 100 refselsener som ennå ikke var kontrollert av generaladvokaten. Av disse 100 refselsene er 70 mottatt i løpet av august 2019, etter oppurring fra generaladvokatens kontor. Det innebærer at 30 refselsener stadig er utestående fra generaladvokatens kontroll og dermed utelatt fra grunnlaget som danner statistikken nedenfor. Etterslepet er noenlunde tilsvarende som for refselsene ilagt i 2017 (25 refselsener) og vesentlig mindre enn det var for 2016 (57). Generaladvokaten minner om at ansvaret for å sende inn refselsener til kontroll hos krigs- og generaladvokaten påhviler de militære sjefer som fremgår av disiplinærreglementet punkt 173, og viser til Forsvarsstabens brev av 27. september 2016 til avdelinger i Forsvaret der dette presiseres.

Det totale antall refselsener ilagt i 2018 er 381. Det vil si at det er 381 refselsener som har vært sendt til kontroll hos generaladvokaten. Av disse er det registrert 56 refselsener for vådeskudd, som dermed er den største statistikkgruppen. Dernest følger tjenesteforsømmelse med 44 refselsener.

Seksuell handling med samtykke utgjør den tredje største statistikkgruppen med 35 refselsler. Dette tallet har steget de siste fem år. Generaladvokatens inntrykk er at økningen antagelig skyldes økt oppmerksomhet og håndhevelse snarere enn økt forekomst av handlingene.

227 refselsler er ilagt i Hæren, det vil si en andel av det totale antallet på 59,5 %. Det er normalt at den største andelen refselsler stammer fra Hæren, nettopp fordi de fleste soldater i førstegangstjeneste tjenestegjør i Hæren.

I 2019 er det igangsatt et arbeid med å publisere avgjørelser fra Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret, som er siste klageinstans i disiplinærsaker, på Lovdata Pro. Så langt er det publisert 60 avgjørelser, avsagt i perioden 2003–2018. Lovdata har til hensikt å publisere samtlige avgjørelser, tilbake til nemndas opprettelse i 1989.

Første halvår av 2019 har vært preget av et stort fokus på saker som gjelder mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret. Ved arbeidet med årsrapporten for disiplinær- og straffesaker for 2018 har en derfor hatt særskilt oppmerksomhet rettet mot disse sakene. Kategoriene mobbing og seksuell handling uten samtykke utgjør henholdsvis 3 og 9 refselsler for 2018. Det kan også være enkelte andre saker som, på grunn av sakens karakter, er statistikkført som brudd på militær skikk og orden.

Til tross for at disse tallene ikke utgjør størstedelen av de ilagte refselsler, har generaladvokaten merket seg at det er et særskilt behov for rådgivning i saker som gjelder mobbing og seksuell trakassering. Generaladvokaten har i 2019 bistått Forsvaret med regelverksarbeid for saker som gjelder mobbing og seksuell trakassering. Denne årsrapporten har derfor også fått et særskilt punkt V om saker som gjelder mobbing og seksuell trakassering. Teksten er også lagt ut som en egen separat tekst på embetets hjemmeside.

Saker som oppstår i Forsvaret, men som håndteres direkte av politiet, er ikke synlige i denne rapporten. Det betyr at det samlede bildet for disse sakstypene kan være krevende å skape. Generaladvokaten understreker at enhver soldat eller ansatt i Forsvaret som mener seg utsatt for et straffbart forhold, står fritt til å anmelde saken til politiet, som i det sivile samfunn. Dette gjelder selv om overtredelsen ikke er for alvorlig til å refses etter disiplinærloven.

Oslo, 4. september 2019

Sigrud Redse Johansen
kst. generaladvokat

II. Antall refselsler og antall straffesaker

1. Disiplinærsaker

År	Antall refselsler kontrollert av generaladvokaten	Antall refselsler per soldatårsverk
2014	554	6,5 %
2015	494	5,9 %
2016	483	5,3 %
2017	362	4,3 %
2018	381	5,2 %

Generaladvokatens beregning av refselseshyppighet har for de fleste år tatt utgangspunkt i antallet *rekvirert* styrke. Denne beregningsmåten gir en noe lavere refselsesprosent enn det reelle tallet, da den ikke tar høyde for at mannskapsstyrken reduseres gjennom frafall av forskjellige årsaker. For 2018 har generaladvokaten tatt utgangspunkt i antallet soldater som *fullførte* ordinær førstegangstjeneste, som ifølge Forsvarets årsrapport for 2018 var 7 346.

Oversikten viser en jevn, nedadgående utvikling for refselseshyppigheten i Forsvaret, men likevel slik at det er en viss økning fra 2017 til 2018 i antall refselsler. Som nevnt i innledningen, er det 30 refselsler som ikke er innrapportert til generaladvokaten når årsrapporten skrives. Avviket er ikke større enn at man må kunne legge til grunn at disiplinen i Forsvaret er god.

2. Straffesaker

År	Antall dommer
2014	18
2015	20
2016	7
2017	3
2018	5

Antallet dommer i tabellen er det antall straffesaker som har endt med dom og der Generaladvokatembetet, normalt en krigsadvokat, har aktorert saken eller fremmet den for tilståelsespåømmelse. Sakene i tabellen omhandler brudd på militær straffelov. Saker der krigsadvokatene har støttet politiet i deres saker, fremgår ikke av denne saksoversikten.

I 2014 og 2015 var det fremdeles et visst tilfang av en sakstype som nærmest er bortfalt i de senere år, og som utgjorde det store flertall av Generaladvokatembetets straffesaker, nemlig brudd på militær straffelov § 34 ved unnlatt oppmøte til førstegangstjeneste.

III. Nærmere gjennomgang av refselsler ilagt i 2018

1. Forseelsenes art

Refselsler som er ilagt og vedtatt av refsede, skal sendes til Generaladvokatembetet for kontroll i to omganger: først kontrolleres refselsene av krigsadvokaten, som returnerer sin kontrolluttalelse til vedkommende avdeling. Deretter skal refselsene kontrolleres av generaladvokaten.

Kontrollen som Generaladvokatembetet fører med refselsene, er en legalitetskontroll. Den skal sørge for at hver enkelt refselse oppfyller kravene i disiplinærloven og disiplinærreglementet (forskriften til loven).

I forbindelse med generaladvokatens kontroll av refselsene føres det statistikk fordelt på seks kategorier refsbare forhold. De seks kategoriene, som er ytterligere oppløst i til sammen 32 statistikkgrupper, omfatter brudd på eller overtredelse av bestemmelser relatert til i) fravær, ii) alkohol, iii) våpen, iv) den militære underordning, v) militære tjenesteplikter og vi) straffeloven og militær skikk og orden. Saker som omhandler mobbing og seksuell trakassering fremgår av sistnevnte kategori.

Tabellene nedenfor angir antallet refselsler ilagt på den enkelte statistikkgruppe de siste fem år, og hvor stor andel av det totale antallet refselsler statistikkgruppen utgjorde det aktuelle året. Som eksempel, med utgangspunkt i den første tabellen, ble det i 2014 registrert 45 refselsler ilagt for ulovlig fravær på inntil 2 dager, som utgjorde 8,15 % av det totale antallet refselsler ilagt i 2014.

Tallene i statistikken er basert på generaladvokatens kontroll av refselsene. Ikke sjelden forekommer det at refsende sjef har ilagt refselse for flere forhold i en og samme refselse, i henhold til disiplinærloven § 8 og disiplinærreglementet punkt 33–39. Generaladvokaten vil i slike tilfeller bare føre det mest alvorlige forholdet i statistikken. Videre er det enkelte overtredelser som i sin art ligger nær opp til og i noen grad overlapper hverandre. Det vil bli nærmere omtalt nedenfor der det gjør seg gjeldende.

Fravær	2014	2015	2016	2017	2018
Ulovlig fravær 0–2 dager	45 (8,15 %)	25 (5,38 %)	26 (6,10 %)	23 (6,82 %)	19 (4,99 %)
Ulovlig fravær 2–7 dager	33 (5,98 %)	21 (4,52 %)	8 (1,88 %)	6 (1,78 %)	13 (3,41 %)
Ulovlig fravær over 7 dager	2 (0,36 %)	0	3 (0,70 %)	1 (0,30 %)	0
Forsovelser og forsinkelser	26 (4,71 %)	20 (4,30 %)	25 (5,87 %)	3 (0,89 %)	6 (1,57 %)
<i>Totalt</i>	<i>106</i> <i>(19,20 %)</i>	<i>66</i> <i>(14,20 %)</i>	<i>62</i> <i>(14,55 %)</i>	<i>33</i> <i>(9,79 %)</i>	<i>38</i> <i>(9,97 %)</i>

Generaladvokaten har ingen spesifikke merknader til statistikkgruppene for ulovlig fravær mv. ut over at antallet refselsener er lavt.

Alkohol	2014	2015	2016	2017	2018
Beruselse på militært område	15 (2,72 %)	17 (3,66 %)	17 (3,99 %)	15 (4,45 %)	16 (4,20 %)
Beruselse i tilknytning til tjenesten	56 (10,14 %)	41 (8,82 %)	23 (5,40 %)	7 (2,08 %)	2 (0,52 %)
Beruselse på offentlig sted	17 (3,08 %)	20 (4,30 %)	4 (0,94 %)	8 (2,37 %)	10 (2,62 %)
Alkoholpåvirkning på militært område	25 (4,53 %)	27 (5,81 %)	44 (10,33 %)	7 (2,08 %)	31 (8,14 %)
Oppbevaring av alkohol	14 (2,54 %)	11 (2,37 %)	6 (1,41 %)	23 (6,82 %)	3 (0,79 %)
<i>Totalt</i>	<i>127</i> <i>(23,01 %)</i>	<i>116</i> <i>(24,96 %)</i>	<i>94</i> <i>(22,07 %)</i>	<i>60</i> <i>(17,80 %)</i>	<i>62</i> <i>(16,27 %)</i>

En betydelig del av refselsene i 2018 er, som for hvert år, ilagt for alkoholrelaterte overtredelser. På denne statistikkgruppen føres altså de refselsener som er hjemlet i en bestemmelse som omhandler bruk, besittelse eller oppbevaring av alkohol direkte. Antallet disiplinærsaker der alkohol er en medvirkende årsak til at mistenkte begår *andre* lovbrudd, er høyere.

Våpen	2014	2015	2016	2017	2018
Vådeskudd	44 (7,97 %)	61 (13,12 %)	63 (14,79 %)	59 (17,51 %)	56 (14,70 %)
Ulovlig oppbevaring av våpen eller ammunisjon	9 (1,63 %)	16 (3,44 %)	24 (5,63 %)	7 (2,08 %)	6 (1,57 %)
Andre våpenrelaterte forseelser	7 (1,27 %)	11 (2,37 %)	9 (2,11 %)	4 (1,19)	2 (0,52 %)
<i>Totalt</i>	<i>60</i> <i>(10,87 %)</i>	<i>88</i> <i>(18,93 %)</i>	<i>96</i> <i>(22,53 %)</i>	<i>70</i> <i>(20,78 %)</i>	<i>64</i> <i>(16,80 %)</i>

Den nedadgående trenden for refselseshyppigheten i Forsvaret generelt gjør seg gjeldende også for våpenrelaterte overtredelser. Det er likevel ingen grunn til å tro at det relativt lave antallet refselsler på denne gruppen skyldes lemfeldighet med utøvelsen av disiplinærmyndigheten i Forsvaret.

Statistikkgruppen for andre våpenrelaterte forseelser omfatter ulovlig bruk av våpen, for eksempel i form av uaktsomt brudd på våpenreglene, som ikke kvalifiserer til et mer alvorlig forhold.

Brudd på kravene til behandling av våpen og ammunisjon vil ofte innebære en fare for skade på omgivelsene, og dermed, normalt, være for alvorlig til å avgjøres uformelt ved tilsnakk eller veiledning.

Militær underordning	2014	2015	2016	2017	2018
Ordrenekt	5 (0,91 %)	4 (0,86 %)	0	7 (2,08 %)	2 (0,52 %)
Ordreunntatelse	38 (6,88 %)	16 (3,44 %)	12 (12,82 %)	7 (2,08 %)	11 (2,89 %)
Løgnaktighet	3 (0,54 %)	0	0	1 (0,30 %)	0
Vold/trusler mot MP eller foresatte	1 (0,18 %)	2 (0,43 %)	0	1 (0,30 %)	2 (0,52 %)
Respektstridig opptreden	7 (1,27 %)	4 (0,86 %)	1 (0,23 %)	11 (3,26 %)	5 (1,31 %)
<i>Totalt</i>	<i>54</i> <i>(9,78 %)</i>	<i>26</i> <i>(5,59 %)</i>	<i>13</i> <i>(3,05 %)</i>	<i>27</i> <i>(8,02 %)</i>	<i>20</i> <i>(5,25 %)</i>

Overtredelser mot den militære underordning gjelder brudd på ulike regler som skal beskytte respekten for den militære kommandomyndighet. Alvorlige overtredelser vil forfølges som straffesak.

Type overtredelse	2014	2015	2016	2017	2018
Tjenesteforsømmelse	52 (9,42 %)	27 (5,81 %)	31 (7,28 %)	23 (6,82 %)	44 (11,55 %)
Tjenesteunnløst	17 (3,08 %)	11 (2,37 %)	3 (0,70 %)	2 (0,59 %)	7 (1,84 %)
Forsømmelse som fyringsvakt	22 (3,99 %)	15 (3,23 %)	16 (3,76 %)	20 (5,93 %)	8 (2,10 %)
Vaktforsømmelse	16 (2,90 %)	27 (5,81 %)	24 (5,63 %)	23 (6,82 %)	18 (4,72 %)
<i>Totalt</i>	<i>107</i> <i>(19,39 %)</i>	<i>80</i> <i>(17,22 %)</i>	<i>74</i> <i>(17,37 %)</i>	<i>68</i> <i>(20,16 %)</i>	<i>77</i> <i>(20,21 %)</i>

Det er gledelig at det er ilagt relativt få refselsaker for forsømmelse av tjeneste som fyringsvakt i 2018, forutsatt at de tilfeller man blir kjent med møtes med refselse, noe generaladvokaten har inntrykk av. Om natten skal fyringsvakten passe på varmekilden, som regel en ovn, mens de andre lagsmedlemmene sover. Dersom det skulle skje noe galt, for eksempel at teltet tar fyr, vil det kunne få fatale konsekvenser. Forsømmelsen består i de fleste tilfeller av at fyringsvakten sovner selv.

Tjenesteforsømmelse og tjenesteunnløst omhandler brudd på militære tjenesteplikter som ikke er spesifisert i andre statistikkgrupper. Ulovlig innpassering til militært område, for eksempel over leirgjerdet, vil noteres som en tjenesteforsømmelse i statistikken. Tjenesteunnløst foreligger når tjenesten er mangelfullt utført, og forekommer nokså sjelden som grunnlag for refselse.

Type overtredelse	2014	2015	2016	2017	2018
Brudd på militær skikk og orden	31 (5,62 %)	37 (7,96 %)	24 (5,63 %)	28 (8,31 %)	31 (8,14 %)
Seksuell handling med samtykke	16 (2,90 %)	18 (3,87 %)	16 (3,76 %)	21 (6,23 %)	35 (9,19 %)
Mobbing og trakassering	6 (1,09 %)	5 (1,08 %)	1 (0,23 %)	0	3 (0,79 %)
Seksuell handling uten samtykke	3 (0,54 %)	2 (0,43 %)	2 (0,47 %)	2 (0,59 %)	9 (2,36 %)
Kroppskrenkelse	5 (0,91 %)	3 (0,65 %)	6 (1,41 %)	8 (2,37 %)	11 (2,89 %)
Trafikkrelaterte overtredelser	15 (2,72 %)	13 (2,80 %)	19 (4,46 %)	9 (2,67 %)	12 (3,15 %)
Skadeverk	2 (0,36 %)	3 (0,65 %)	1 (0,23 %)	5 (1,48 %)	6 (1,57 %)
Tyveri	3 (0,54 %)	5 (1,08 %)	10 (2,35 %)	3 (0,89 %)	1 (0,26 %)
Bedrageri	8 (1,45 %)	2 (0,43 %)	3 (0,70 %)	1 (0,30 %)	4 (1,05 %)
Underslag	***	0	0	0	3 (0,79 %)
Truende atferd	3 (0,54 %)	***	***	***	***
Andre forhold	6 (1,09 %)	1 (0,22 %)	5 (1,17 %)	2 (0,59 %)	5 (1,31 %)
<i>Totalt</i>	98 (17,76 %)	89 (19,17 %)	87 (20,41 %)	79 (23,43 %)	120 (31,50 %)

Seksuell trakassering er nærmere omtalt i del V nedenfor. Brudd på straffeloven § 298 og § 297 vil noteres på gruppen *seksuell handling uten samtykke*. Overtredelser som er mindre alvorlige enn det som omfattes av de nevnte bestemmelsene i straffeloven føres opp som brudd på militær skikk og orden. Gruppen *mobbing og trakassering* er forbeholdt vedvarende plaging av en eller flere personer der handlingene ikke har seksuelt preg.

Når det gjelder trafikkrelaterte overtredelser, vil generaladvokaten understreke at militære myndigheter ikke bør holde tilbake med å anmelde farefull ferd til politiet, selv om det forekommer på militært område. Det samme gjelder naturligvis mistanke om ruspåvirket kjøring, også når mistanken ikke er fersk.

2. Refselsesmidlene

Type refselsmiddel	2014	2015	2016	2017	2018
Arrest	37 (6,7 %)	21 (4,5 %)	16 (3,7 %)	9 (2,7 %)	0
Bot med subsidiær arrest	463 (83,8 %)	380 (81,7 %)	359 (84,2 %)	274 (81,3 %)	345 (90,5 %)
Frihetsinnskrenkning	26 (4,7 %)	20 (4,3 %)	9 (2,1 %)	28 (8,3 %)	15 (3,9 %)
Irettesettelse	26 (4,7 %)	44 (9,4 %)	42 (9,8 %)	26 (7,7 %)	21 (5,5 %)

Forsvarssjefen har suspendert bruken av arrest som refselsmiddel i fredstid, med virkning fra 1. januar 2018.

3. Klagesaker

	2014	2015	2016	2017	2018
Antall til førsteinstans	19 (3,4 %)	30 (6 %)	17 (3,9 %)	19 (3,6 %)	24 (6,2 %)
Antall til klagenemnda	5	5	2	0	4

Den som ilegges refselse kan påklage refselsen. Først skal klagen rettes til den sjef som har ilagt refselsen. Dersom denne sjefen står ved refselsen, sendes saken til første klageinstans, som er refsende sjefs nærmeste sjef i stilling tillagt grad oberst/kommandør eller høyere. Første klageinstans har plikt til å innhente råd fra krigsadvokaten, og dersom krigsadvokaten allerede har uttalt seg i saken, skal klageinstansen innhente råd fra generaladvokaten. Skulle også første klageinstans opprettholde refselsen, kan refsede klage videre til Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret. Bli det heller ikke medhold i klagenemnda, kan refsede saksøke staten for den alminnelige domstolen.

Antallet klagesaker er stabilt lavt de siste fem årene. Generaladvokaten antar at dette blant annet skyldes utstrakt bruk av krigsadvokatene som rådgivere til disiplinærmyndigheten i enkeltsaker. I 2018 ga Generaladvokatembetet slik forhåndsuttalelse i 130 saker. I tillegg til dette

kommer muntlig rådgivning som nærmest forekommer daglig i saker som egner seg for det.

De fire sakene registrert hos klagenemnda stammer ikke fra refselsler ilagt i 2018, men er vedtak generaladvokaten har mottatt fra nemnda som er *avsagt* i 2018. Antallet er uansett lavt.

IV. Nærmere gjennomgang av dommer i straffesaker avsagt i 2018

Generaladvokatembetet mottok 5 dommer i 2018 som helt eller i det vesentlige omhandler overtredelse av militær straffelov. Samtlige dommer endte med domfellelse.

To av dommene springer ut av samme sak og omhandler ulovlig bruk av to RIB-båter tilhørende Forsvaret, skadeforvoldelse på båtene og uriktig rapport til vakthavende befal om hendelsesforløpet. De tiltalte ble dømt til betingede fengselsstraffer på henholdsvis 60 og 45 dager og til å betale erstatning til Forsvaret på til sammen kr 200 000.

De resterende tre dommene gjelder to separate saker blant annet om vold og trusler mot militærpolitiet, der den ene saken ble anket til lagmannsretten. Der endte den med domfellelse og straff av betinget fengsel i 30 dager sammen med en bot på kr 10 000. Den andre saken endte med betinget fengsel i 18 dager og en bot på kr 6 000.

V. Nærmere om saker som gjelder mobbing og seksuell trakassering

1. Innledning: sakstypene

Mobbing og seksuell trakassering er en personlig belastning og skaper uro i en militær avdeling. Slik uro er egnet til å forstyrre militær oppdragsløsning og det er en militær tjenesteplikt å unnlate handlinger som med rimelighet kan forventes å ha en forstyrrende effekt på militærtjenesten.

Generaladvokaten har i 2019 bistått Forsvaret med å utarbeide forslag til direktiv som gjelder mobbing, seksuell trakassering og seksualrelaterte (frivillige) handlinger som er uønsket i Forsvaret. En kan altså snakke om minst tre kategorier av handlinger: For det første, de seksuallovbrudd som ikke skal forfølges i Forsvaret. For det andre, handlinger som utgjør mobbing og seksuell trakassering og som kan refses disiplinært, og for det tredje, handlinger som er utført med samtykke mellom gjerningspersonene (altså uten krenkelse) men som likevel er uønskede i Forsvaret og derfor kan refses disiplinært.

2. Seksuallovbrudd

Seksuallovbrudd i straffeloven omfatter handlinger med ulik alvorlighetsgrad: fra mindre alvorlige lovbrudd med strafferamme på bøter eller et års fengsel (blant annet seksuelt krenkende atferd og seksuell handling uten samtykke) til grove lovbrudd som kan medføre lovens strengeste straff på 21 års fengsel (grov voldtekt).

Seksuallovbrudd er ikke militære straffesaker. Det betyr at dersom slike begås av militært personell, er det alminnelig politi og påtalemyndighet som skal straffeforfølge saken. Det er likevel slik at militærpolitiet kan foreta innledende etterforskning også av saker som ikke er militære straffesaker, jf. lov om politimyndighet i Forsvaret § 5 andre ledd. I praksis vil dette være for å avklare hvorvidt det er snakk om straffesak, eller om saken kan håndteres som disiplinærsak – det såkalte spørvalget, som gjøres under ledelse av krigsadvokaten. Dersom det er klart at det dreier seg om et mulig alvorlig seksuallovbrudd, vil saken overføres til politiet uten opphold. En beskrivelse av fremgangsmåten for dette finnes som vedlegg til generaladvokatens veiledning i disiplinærsaker, som er tilgjengelig på Forsvarets regelverksportal (FOBID) og Generaladvokatembetets hjemmeside www.generaladvokaten.no.

3. Refsbare forhold

Enkelte, mindre alvorlige, brudd på straffeloven kan refses disiplinært dersom det er klart at saken ikke vil bli straffeforfulgt. Dette gjelder også

seksuallovbrudd – for eksempel seksuelt krenkende atferd uten samtykke (slibrige bemerkninger etc.) og enkelte tilfeller av seksuelle handlinger uten samtykke (beføling etc.).

Mobbing kan også refses disiplinært, så lenge mobbingen ikke er så grov at handlingene kvalifiserer til straff for vold, frihetsberøvelse, trusler e.l.

Frivillige seksuelle handlinger kan refses disiplinært såfremt handlingene kan forbys med hjemmel i den militære kommandomyndigheten (slik som for eksempel seksuell omgang mellom førstegangstjenestegjørende inne på militært område mv.) og slikt forbud er gjort eksplisitt kjent for de tjenestegjørende. Det er ikke formkrav til bekjentgjørelse – det kan være i form av direktiv, men også ordre bekjentgjort ved oppslag e.l.

Generaladvokaten anbefaler at ordre og regelverk i Forsvaret er så godt harmonisert som mulig, slik at like tilfeller får tilnærmet lik reaksjon i de ulike forsvarsgrener.

Hvorvidt det skal reageres disiplinært på en hendelse, er en beslutning som tilligger militær sjef med refselsesmyndighet. Generaladvokaten og krigsadvokatene gir råd om saken er av en slik art at det kan reageres med disiplinær reaksjon og hvis så, om utmåling av refselsen. For nærmere redegjørelse om utfylling av refselsesblankett og utmåling av refselse vises det til generaladvokatens veiledning i disiplinærsaker, som nevnt over.

4. Forholdet mellom straffeprosessuell etterforskning og disiplinær håndhevelse

Refselse er ikke straff, men forbudet mot gjentatt strafforfølgning (dobbelstraff) er likevel til hinder for at det reageres med både refselse og straff for samme forhold.

Så lenge en sak er under strafferettslig etterforskning kan det derfor ikke ilegges refselse for det samme forholdet. Det er politiet og/eller påtalemyndigheten som bestemmer om det er grunn til å iverksette etterforskning etter straffeprosessloven. Dersom straffeprosessuell etterforskning ender med henleggelse, kan det reageres med refselse etter en konkret vurdering – avhengig av henleggesgrunn og saken for øvrig. Det kan også tenkes at det kan reageres disiplinært for andre, tilstøtende forhold, enn det forholdet som var gjenstand for straffeforfølgning.

5. Forholdet til andre former for (administrative) undersøkelser

En sak som gjelder mobbing eller seksuell trakassering vil også omfatte arbeidsgiverrelaterte utfordringer. En rekke enkeltsaker oppstår som følge av et varsel i arbeidsmiljølovens forstand. Dette gjelder både straffesaker og andre saker. Når det gjelder hvilke saker som skal etterforskes straffeprosessuelt, vises det til punktet over.

I en rekke tilfeller vil en sak kun være å anse som en personalsak uten at den får militære disiplinære følger. Disse omtales ikke nærmere her. Administrative undersøkelser som foretas på siden av det disiplinære- eller

straffeprosessuelle sporet kan bare i begrenset grad benyttes i en straffesak. Eksempler på opplysninger som *ikke* kan benyttes i en eventuell senere straffesak, er nedtegnelser av samtaler (avhør).

Generaladvokaten har i brev av 12. desember 2018 gitt anbefalinger til militærpolitiet om etterforskningen av saker som stammer fra Forsvarssektorens varslingskanaler. En nærmere redegjørelse for hvilke opplysninger som kan medfølge en sak fra internrevisjonene og til militærpolitiet, om terskelen for etterforskning, og om forholdet til Forsvarssektorens regler for håndtering av varsler om kritikkverdige forhold, fremgår av brevet. Brevet kan leses på www.generaladvokaten.no.

